

Vera Tripodi

SUKUPUOLEN FILOSOFIA

Suomentanut Tapani Kilpeläinen

Tämä on näyte kirjasta.
Osta kokonainen kirja
osoitteesta www.netn.fi.

niin & näin
Tampere 2014

ITALIANKIELINEN ALKUTEOS

Filosofia della sessualità

Copyright © 2011 by Carocci editore S.p.A., Roma

SUOMENNOS

© Tapani Kilpeläinen & Eurooppalaisen filosofian seura ry

ISBN-NUMERO

978-952-5503-83-8

KANSI

Pasi Romppanen

TAITTO

Susanna Laurola

PAINOTYÖ

Tallinnan kirjapaino-osakeyhtiö,

Tallinna 2014

KUSTANTAJA

Eurooppalaisen filosofian seura ry

FILI
FINNISH INSTITUTE FOR
LITERATURE RESEARCH

FILI – Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus

on tukenut tämän kirjan kääntämistä

SISÄLLYS

KIIKOKSET	9
JOHDANTO	10
I. SOSIAALISTEN SUKUPUOLTEN METAFYSIIKKA	13
1.1. Sukupuoli sosiaalisena konstruktiona	15
1.2. Sosiaalinen sukupuoli feminiinisenä ja maskuliinisenä	22
1.3. Sosiaalinen sukupuoli objektiivisena kategoriana	25
1.4. Sosiaalinen sukupuoli feminiinisenä ja maskuliinisenä persoonallisuutena	27
1.5. Sosiaalinen sukupuoli <i>cluster</i> -käsitteenä	29
1.6. Sosiaalinen sukupuoli ”sarjana”	30
1.7. Sosiaalinen sukupuoli ”asemana” poliittisessä kiistassa	32
1.8. Sosiaalinen sukupuoli alistettuna ja etuoikeutettuna tilana	34
1.9. Sosiaalinen sukupuoli ”performatiivisuutena”	37
2. BIOLOGINEN JA SOSIAALINEN SUKUPUOLI. KAKSI SUKUPUOLTA EI ENÄÄ RIITÄ	40
2.1. Biologinen sukupuoli ei ole sosiaalinen sukupuoli	41
2.2. Biologisen ja sosiaalisen sukupuolen erottamisen edut	45
2.3. Sukupuolten erottelu ei ole pelkästään biologinen asia	48
2.4. Ovatko sukupuolierot olemassa luonnossa?	53
2.5. Intersukupuolisuus ja sukupuolenkorjaus	57
2.6. Heteroseksuaalisuus, homoseksuaalisuus ja <i>queer</i> -teoria	62
2.7. Ehdotus viidestä erilaisesta sukupuolesta	69

3. SOSIAALISEN SUKUPUOLEN EROT, ROTUEROT	75
3.1. Mitä rotuun kuuluminen on	77
3.2. Rodun käsitteen ja sosiaalisen sukupuolen käsitteen analogia	84
3.3. Rotu sosiaalisena rakennelmana	89
3.4. Onko roduton ja sukupuoleton yhteiskunta mahdollinen?	93
4. PORNOGRAFIA JA KIELI	97
4.1. Mitä pornografia on	99
4.2. Persoonien kohtelevminen esineinä	102
4.3. Pornografia ja puheaktiteoria	111
4.4. Sensuuri ja ilmaisunvapaus	118
4.5. Feministisiä argumentteja pornografiaa vastaan	123
KIRJALLISUUSLUETTELO	128
KIRJALLISUUS	130
VIITTEET	139

Vanhemmilleni ja sisarelleni

JOHDANTO

Simone de Beauvoir sanoo kirjassaan *Toinen sukupuoli*, ettei naisen ja miehen erottelu ole biologinen tosiasia vaan ihmisen historian vaihe. Väitteeseen sisältyy ajatus, jota kutsutaan ”sukupuolen sosiaalisiksi rakentuneisuudeksi”: sikäli kuin sukupuolikategoriat ovat kulttuurimme tuotteita, ne ovat sosiaalisesti rakentuneita. Väite nimittäin heijastelee vakaumusta, jonka mukaan yksilöiden biologinen ero, se, että meillä on anatomisesti erilainen keho, ei riitä tekemään meistä naisia ja miehiä eikä myöskään määrittämään erilaisia roolejamme yhteiskunnassa.

Väite sukupuolen sosiaalisesta rakentuneisuudesta on tätä nykyä kiihkeän filosofisen keskustelun kohteena. Itse asiassa angloamerikkalainen filosofia on nykyisin hyvin kiinnostunut pohtimaan sukupuolta, ja kiinnostus kasvaa koko ajan. Filosofiasia esitetään esimerkiksi seuraavanlaisia kysymyksiä: Onko seksuaalisuuteen sovelletuilla yksiköillä objektiivista perustaa? Onko miehen ja naisen ero biologinen vai kulttuurinen? Ovatko sukupuolikategoriat pelkkiä kielellisiä rakennelmia? Käytävä keskustelu sosiaalisten sukupuolten luokittelusta on synnyttänyt erityisesti Yhdysvalloissa uuden tavan lähestyä kysymystä sukupuolierosta, ja lähestymistavan suurin uutuus on siinä, että sosiaalista sukupuolta tarkastellaan ’rodun’ käsitteen valossa ja otetaan huomioon biologian ja kielifilosofian viimeisimmät käänteet.

Tässä teoksessa analysoidaan syitä, joihin filosofinen keskustelu sosiaalisen sukupuolen metafyyssisen määrittelyn mahdollisuudesta perustuu, ja eritellään sitä, miksi on niin työlästä piirtää siisti raja sukupuolisten olentojen biologisen ja kulttuurisen luonnon välille. Tekstissä käytetyt termit ”sosiaalinen sukupuoli” ja ”metafysiikka”

kannattaa määritellä saman tien, jotta vastaan tulevat kysymykset voitaisiin ymmärtää oikein, ja samalla on syytä tehdä muutama terminologinen erottelu.

Ilmaisia ”sosiaalinen sukupuoli” (joka vastaa englannin sanaa *gender*) käytetään jatkossa viittaamaan identiteetin rakentumiseen, ja tuo identiteetti voi olla maskuliininen tai feminiininen. Näin ollen ’naisen’ ja ’miehen’ kategorioita analysoidaan sukupuolentutkimuksen hengessä. Tällaisessa tutkimuksessa tarkastellaan seksuaalisuuden ja sukupuoli-identiteetin sosiokulttuurisia merkityksiä. Tutkimus on syntynyt erilaisista metodologioista, jotka käsittelevät ihmiselämän eri puolia yksilön ja yhteiskunnan suhteesta aina yksilön ja lähtökulttuurin suhteeseen.

Mitä sitten tarkoitetaan sukupuolten ”metafyysikalla”? Nykyisin ”metafyysikalla” tarkoitetaan varsin laajasti maailman perimmäisen rakenteen käsittelemistä². Siinä siis tarkastellaan todellisuuden perustavimpia ja yleisimpiä puolia, ja pyritään selvittämään, mitä se, mikä maailmassa on olemassa, on (siis mihin kategoriaan olevainen kuuluu). Sosiaalisten sukupuolten luokittelussa vallitsee kuitenkin metafyyminen eripura: ilmaisevatko sanat ”nainen” ja ”mies” ”luonnollista” vai ”sosiaalista” kategoriaa³? Kaavamaisesti eripura voidaan ilmaista seuraavasti: Jos voidaan väittää, ettei maailmassa sinänsä ole ”sosiaalisten sukupuolten” kaltaisia asioita, sukupuolikategoriat ovat pelkkiä kielellisiä rakennelmia, jotka ihmisolennot ovat kehittäneet voidakseen viitata seksuaaliseen käyttäytymiseensä. Tämän ”nominalistiseksi” kutsutun lähestymistavan mukaan yksilöä pidetään naisena tai miehenä koska meillä on taipumus ajatella, että ihmiset jakautuvat naisiin ja miehiin. Toisaalta voidaan väittää, että ihmisolennot eroavat toisistaan sukupuolisesti ja että naisen ja miehen kahtiajako on olemassa puhe- ja ajattelutavoissamme, koska tuo ero on todellinen tosiasia. Tämän ”realistisen” lähestymistavan mukaan otamme maailmasta käyttöömmä todellisia erotteluja, jotka vastaavat luonnonjärjestyksestä. Mutta kuten saamme nähdä, sosiaalisten sukupuolten tarkasteleminen jälkimmäisellä tavalla ei auta saavuttamaan sukupuolierottelujen käytännöllisiä piirteitä, minkä vuoksi tässä omaksutaan nominalistinen näkökulma.

Kirja jakaantuu neljään päälukuun. Ensimmäisessä lukijalle pyritään tarjoamaan kokonaiskatsaus viimeaikaisessa filosofisessa keskustelussa käsitellyistä sosiaalisia sukupuolia koskevista ongelmista ja lisäksi eri tavoista, jolla väite sukupuolesta sosiaalisena rakennelmana on muotoiltu. Toisessa luvussa tarkastellaan, miksi yksilöiden biologinen ero – se, että heillä on erilainen ruumis – ei riitä tekemään meistä naisia ja miehiä, ja lisäksi siinä analysoidaan tuoretta ehdotusta ottaa käyttöön ”viisi erilaista sukupuolta”. Kolmannessa luvussa puolestaan esitellään ’sosiaalisen sukupuolen’ ja ’rodun’ käsitteiden analogia ja miksi on virhe erottaa sosiaalinen sukupuoli rodusta ja lähtökulttuurista. Päättävä neljäs luku on omistettu kielelle, ja siinä tarkastellaan pornografiaa puheaktiteorian valossa.

I. SOSIAALISTEN SUKUPUOLTEN METAFYSIIKKA

Hyvin laajasti ajatellaan, että 'biologinen sukupuoli' ja 'sosiaalinen sukupuoli' ovat kaksi rinnakkaista kategoriaa: naisia ovat biologiselta sukupuoleltaan naaraspuoliset yksilöt ja miehiä sukupuoleltaan koiraspuoliset yksilöt. Mutta vastaako naisen ja miehen kah-tiajako tosiaan todellista, maailmassa olevaa erottelua? Voidaanko sukupuolikategoriat selittää metafysisesti pätevästi? Historiallisesti ajatellen naisen ja miehen erottelu – jonka on ajateltu vastaavan feminiinisen ja maskuliinisen erottelua – on otettu keskustelun kohteeksi feministisessä ajattelussa. Sen piirissä 'biologisen soku-puolen' ja 'sosiaalisen sukupuolen' erottelu on hyväksytty yleisesti: ensin mainittu termi viittaa ihmisiin *naaraina ja koiraina* ja kykey-tyy tiukasti biologisiin tekijöihin (kuten kromosomit, sukupuoli-elimet, hormonit ja niin edelleen); jälkimmäinen puolestaan viittaa ihmisiin *naisina ja miehinä* ja riippuu sosiaalisista tekijöistä (kuten tehtävästä ja asemasta yhteisössä, sosiaalisista normeista, suhteista ja niin edelleen). Erottelu otettiin käyttöön ensisijaisesti siksi, että voitaisiin vastustaa ajatusta, jonka mukaan ”luonto” olisi naisille jonkinlainen ”kohtalo”, ja se tuo mieleen Simone de Beauvoirin, kun tämä vuonna 1949 kirjoittamassaan kirjassa totesi: ”Naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan”⁴. Kirjailijan mukaan sukupuoli on siis so-siaalisesti rakentunut.

Väite, jonka mukaan sukupuoli on sosiaalisesti rakentunut, pe-rustuu ajatukseen, jonka mukaan kulttuuri (erotettuna luonnosta) määrittellee sukupuolieron (ja sukupuolisen syrjinnän) rakentumi-sen. Tämän perinteen edustajat ovat itse asiassa taipuvaisia ajatte-lemaan, että sosiaalinen – toisin kuin biologinen – sukupuoli kyt-keytyy tiukasti tietyn kulttuurisen ryhmän noudattamiin

käyttäytymistapoihin, velvollisuuksiin, uskomuksiin ja odotuksiin, jotka määrittelevät naisen ja miehen aseman. Lyhyesti sanoen juuri yksilöiden sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentunut sukupuoli (eikä luonnon määräämä biologinen sukupuoli) säätelee sosiaalista tehtäväjakoja ja miesten ja naisten sosiaalistumisprosesseja. Tämän näkemyksen mukaan tiettyyn sosiaaliseen sukupuoleen kuuluminen merkitsee ensinnäkin määräyhteisöön kuulumista. Jos tämä pitää paikkansa, se, että ”on nainen”, ja se, että ”on mies”, ovat inhimillisen kulttuurin tuotteita ja kytkeytyvät tiukasti yksilöä ympäröivään sosiaaliseen dynamiikkaan. Väite sukupuolesta sosiaalisena rakennelmana antaa ymmärtää, että biologisen ja sosiaalisen sukupuolen järjestelmä, siis tietty käytäntöjen ja normien kokonaisuus, pakottaa – erilaisissa yhteiskunnissa – naaraiksi ja koiraiksi syntyneet yksilöt muuttumaan naisiksi ja miehiksi ja tulkitsemaan sen pohjalta erilaisia rooleja. Sukupuoli siis luodaan päivittäin sosiaalisessa kanssakäymisessä, joka pyrkii määrittelemään miesten ja naisten eron.

Näkemyks sukupuolista sosiaalisesti rakentuneina on kuitenkin esitetty monilla eri tavoilla, ja sen vuoksi on vaikea luonnehtia yksiselitteisesti, mitä ajatuksella on feministisessä teoriassa tarkoitettu (tai tarkoitetaan). Sitä paitsi väite tuo mukanaan lukuisia ongelmia. Seuraako siitä esimerkiksi, että kun puhumme naisista ja miehistä, käytämme vain sopimuksenvaraisia käsitteitä, jotka auttavat meitä organisoimaan yhteiskunnallisten kamppailuiden analyysistä saamamme informaation? Toisin sanoen: jos jätämme kaiken biologisen tiedon syrjään, onko sukupuoli jakomme pelkkä sopimus? Seuraavaksi analysoidaan joitain tärkeimmistä ja nykyisin keskustelluimmista metafysisistä kannanotoista, jotka koskevat erilaisia sukupuolen sosiaaliselle rakentumiselle annettuja merkityksiä. Kaikkia läpi käytäviä näkemyksiä yhdistää ajatus, jonka mukaan sukupuoli perustuu sosiaalisiin normeihin. Noiden normien hyväksyminen (tai hyväksymättä jättäminen) muodostaa prosessin, jossa yksilö muuttuu sosiaalisesti naiseksi tai mieheksi.

niin & näin -kirjoissa ilmestynyt

1. MIKKO LAHTINEN (toim.), *Henkinen itsenäisyys*
2. MARTIN HEIDEGGER, *Silleen jättäminen*
3. RALPH WALDO EMERSON, *Luonto*
4. PEKKA PASSINMÄKI, *Kaupunki ja ihmisen kodittomuus*
– *Filosofinen analyysi rakentamisesta ja arkkitehtuurista*
5. QUENTIN SKINNER, *Kolmas vapauden käsite*
6. PERTTI AHONEN, *Vireällä mielellä*
– *Ymmärtämisen ja eettisyyden mielialat*
7. JULIEN OFFRAY DE LA METTRIE, *Ihmiskone*
8. T. P. USCHANOV, *Wittgenstein in Finland – A Bibliography 1928–2002*
9. MIKA HANNULA, JUHA SUORANTA & TERE VADÉN,
Otsikko uusiksi – Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat
10. TOMMI WALLENIUS, *Filosofian toinen – Levinas ja juutalaisuus*
11. DANIEL JUSLENIUS, *Suomen onnettomuus – De Miseriis Fennorum*
12. MICHEL ONFRAY, *Kapinallisen politiikka*
– *Tutkielma vastarinnasta ja taipumattomuudesta*
13. J. J. F. PERANDER, *Yhteiskunta uutena aikana & muita kirjoituksia*
14. JUSSI BACKMAN, *Omaisuus ja elämä*
– *Heidegger ja Aristoteles kreikkalaisen ontologian rajalla*
15. NICCOLÒ MACHIAVELLI, *Castruccio Castracanın elämä*
16. JUKKA PAASTELA (toim.), *Terrorismi*
– *Ilmiön tausta ja aikalaisanalyysjä*
17. LAURI MEHTONEN, *Moderniteetin jäljillä*
– *Tekstejä aistisuudesta, tiedosta ja sivistyksestä*
18. ARTHUR SCHOPENHAUER, *Taito olla ja pysyä oikeassa*
– *Eristinen dialektiikka*
19. JUHA DRUFVA, *Unohdettuja ajatuksia etsimässä*
20. JUHA VARTO & HAKIM ATTAR, *Syvä laulu*
21. JUSSI BACKMAN & MIIKA LUOTO (toim.), *Heidegger*
– *Ajattelun aibeita*
22. KARI VÄYRYNEN, *Ympäristöfilosofian historia*
– *maaäitimitystistä Marxiin*
23. TERE VADÉN, *Karhun nimi – kuusi luentoa luonnosta*
24. GUY HAARSCHER, *Tunnustuksettomuus*
25. JOSÉ ORTEGA Y GASSET, *Ajatuksia tekniikasta*
26. TAPANI KILPELÄINEN (toim.), *Kääntökirja*
– *Kirjoituksia kääntämisen filosofiasta*

27. MARTIN HEIDEGGER, *Tekniikka ja käänne*
28. SIMONE WEIL, *Juuruminen*
– *Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle*
29. MIKA HANNULA, *Suomalaisuudesta – Erään sukupolven tarina*
30. FRIEDRICH NIETZSCHE, *Tragedian synty*
31. EDMUND HUSSERL, *Geometrian alkuperä*
– *Johdanto Jacques Derrida*
32. WILLIAM JAMES, *Pragmatismi*
– *Uusi nimi eräille vanhoille ajattelutavoille*
33. TUUKKA TOMPERI & HANNU JUUSO (toim.), *Sokrates koulussa*
– *Itsenäisen ja yhteisöllisen ajattelun edistäminen opetuksessa*
34. JUHA VARTO, *Tanssi maailman kanssa – Yksittäisen ontologiaa*
35. GIORGIO COLLI, *Nietzschen jälkeen – miten tullaan filosofiksi*
36. FJODOR DOSTOJEVSKI, *Talvisia merkintöjä kesän vaikutelmista*
37. MIGUEL DE UNAMUNO, *Traaginen elämäntunto*
38. JOYCE CAROL OATES, *Nyrkkeilyä*
39. MARTIN HEIDEGGER, *Esitelmiä ja kirjoituksia osa II*
40. E. M. CIORAN, *Hajoamisen käsikirja*
41. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE,
RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES,
Matildan ja Taavetin matemaattiset seikkailut
42. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE,
RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES,
Matildan ja Taavetin seikkailut tieteen maailmassa
43. OSCAR BRENIFIER, *Keskusteleva opetus*
44. MAUGHN GREGORY, *Filosofiaa lapsille ja nuorille*
45. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE,
RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES,
Filosofoidaan matematiikasta ja luonnontieteistä
46. JOHN DEWEY, *Taide kokemuksena*
47. PIERRE HADOT, *Mitä on antiikin filosofia?*
48. MARTIN HEIDEGGER, *Mitä on metafysiikka?*
49. ANN MARGARET SHARP, *Nukkesairaala*
50. ANN MARGARET SHARP & LAURANCE JOSEPH SPLITTER,
Kuka minä olen? – Nukkesairaalan opettajanopas
51. SAMI PIHLSTRÖM, *Elämän ongelma – Filosofian eettinen ydin*
52. NORMAND BAILLARGEON, *Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi*
53. BEATE BØRRESEN, BO MALMHESTER & TUUKKA TOMPERI,
Ajattelaa yhdessä – taitavan ajattelun työkirja
54. ROGER-POL DROIT, *Filosofoidaan lasten kanssa*

55. LEENA KURKI & TUUKKA TOMPERI, *Väittely opetusmenetelmänä*
– *Kriittisen ajattelun, argumentaation ja retoriikan taidot käytännössä*
56. LUDWIG WITTGENSTEIN, *Ajatusliikkeitä*
– *Päiväkirjat 1930–1932 & 1936–1937*
57. SIMO KYLLÖNEN, JUHANA LEMETTI, NIKO NOPONEN
& MARKKU OKSANEN (toim.), *Kiista yhteismaista*
– *Garrett Hardin ja selviytymisen politiikka*
58. HERBERT MARCUSE, *Taiteen ikuisuus*
59. HEINRICH HEINE, *Romantiikan koulu*
60. MATTHEW B CRAWFORD, *Elämän korjaajat*
– *Kädentaitojen ja käytännöllisen ammattityön ylistys*
61. TAPANI KILPELÄINEN, *Itsemurhan filosofia*
62. JULIAN BAGGINI & PETER S. FOSL, *Etiikan pikkujättiläinen*
63. FRIEDRICH HÖLDERLIN, *Teokset*
64. MICHEL DE CERTEAU, *Arkipäivän kekseliäisyys 1 – Tekemisen tavat*
65. ANTTI SALMINEN & TERE VADÉN, *Energia ja kokemus*
– *Naftologinen essee*
66. MICHEL FOUCAULT, *Klinikan synty*
67. JULIAN BAGGINI & PETER S. FOSL, *Ajattelun pikkujättiläinen*
68. ERMANNO BENCIVENGA, *Olipa toisen kerran*
– *52 ajattelemisen arvoista satua*
69. VILLE LÄHDE, *Niukkuuden maailmassa*
70. MICHEL DE CERTEAU, LUCE GIARD & PIERRE MAYOL,
Arkipäivän kekseliäisyys 2 – Asuminen, ruuanlaitto
71. MICHEL FOUCAULT, *Parhaat*
72. PIA HOUNI & PERTTU SALOVAARA (toim.), *Filosofi tavattavissa*
– *Ajatuksia filosofisesta elämästä*
73. VERA TRIPODI, *Sukupuolen filosofia*
74. ROBERTO CASATI & ACHILLE VARZI,
Ylittämättömiä yksinkertaisuuksia – 39 filosofista kompakertomusta

Tilaukset
www.netn.fi/kauppa
niin & näin
PL 730
33101 TAMPERE